

Sygn. akt: III AUa 266/12

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 21 sierpnia 2012 r.

Sąd Apelacyjny w Łodzi, III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie:

Przewodniczący: SSA Anna Szczepaniak-Cicha (spr.)

Sędziowie: SSA Maria Padarewska - Hajn

SSA Jacek Zajązkowski

Protokolant: stażysta P. D.

po rozpoznaniu w dniu 21 sierpnia 2012 r. w Łodzi

sprawy z wniosku **J. M.**

przeciwko **Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w P.**

o emeryturę,

na skutek apelacji wnioskodawcy

od wyroku Sądu Okręgowego - Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w Płocku z dnia 30 grudnia 2011 r., sygn. akt: VI U 1062/11;

uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi Okręgowemu – Sądowi Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Płocku do ponownego rozpoznania, pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania apelacyjnego.

Sygn. akt III AUa 266/12

UZASADNIENIE

Decyzją z dnia 20 lipca 2011 roku Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w P. odmówił J. M. prawa do emerytury wobec nieudowodnienia wymaganego ustawą 15. letniego okresu pracy w szczególnych warunkach.

Odwołanie od tej decyzji w dniu 16 sierpnia 2011 roku złożył J. M. wnosząc o jej zmianę i przyznanie prawa do emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach. Organ rentowy domagał się oddalenia odwołania.

Wyrokiem z dnia 30 grudnia 2011 roku Sąd Okręgowy Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Płocku oddalił odwołanie ubezpieczonego.

Sąd Okręgowy ustalił, że J. M. ukończył 60 rok życia w dniu 4 czerwca 2011 roku. Wnioskodawca nie jest członkiem otwartego funduszu emerytalnego. Na dzień złożenia wniosku tj. 16 czerwca 2011 roku, nie pozostawał w stosunku pracy. J. M. w okresie od 16 stycznia 1992 roku do 15 czerwca 2011 roku był zatrudniony w Przedsiębiorstwie Produkcji (...) S.A. w M.. W dniu 1 lipca 2011 roku J. M. ponownie rozpoczął pracę w w/w firmie na podstawie umowy o pracę i kontynuuje zatrudnienie w ramach stosunku pracy.

W tych okolicznościach Sąd Okręgowy uznał, że brak jest podstaw do przyznania ubezpieczonemu prawa do emerytury na podstawie art. 184 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 roku o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, gdyż przesłanką nabycia prawa do emerytury z tytułu pracy w warunkach szczególnych jest rozwiązanie przez pracownika stosunku pracy. Tymczasem J. M. w dniu wydania zaskarżonej decyzji pozostawał w zatrudnieniu.

Zdaniem Sądu, organ rentowy bada spełnienie wszystkich przesłanek pozytywnych i niespełnienie negatywnych nie tylko na datę wniosku o emeryturę, ale także w toku całego postępowania przed organem rentowym, do daty wydania decyzji. Sąd pierwszej instancji przywołał przy tym orzecznictwo Sądu Najwyższego i sądów powszechnych z którego wynika, że rozwiązanie stosunku pracy jest bezwzględnym wymogiem przyznania prawa do emerytury z tytułu pracy w warunkach szczególnych. W konkluzji stwierdził, że skoro J. M. w dacie decyzji ZUS oraz w toku procesu pozostawał w stosunku pracy, to zbędne było czynienie ustaleń, czy posiada wymagany staż pracy w warunkach szczególnych.

Procesowa podstawa oddalenia odwołania lokuje się w treści art. 477¹⁴ § 1 k.p.c.

Apelację od powyższego wyroku wywiódł J. M., zaskarżając go w całości i zarzucając naruszenie prawa materialnego, tj. art. 184 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS przez błędną jego wykładnię, polegającą na stwierdzeniu, że rozwiązanie stosunku pracy jako jedna z podstawowych przesłanek uzyskania prawa do emerytury winna być spełniona nie tylko w dacie złożenia wniosku o przyznanie prawa do emerytury, lecz również w dniu wydania decyzji przez ZUS, a także w dacie zamknięcia rozprawy, podczas gdy Zakład Ubezpieczeń Społecznych ustalając istnienie przesłanek niezbędnych do uzyskania prawa do emerytury, bada między innymi to, czy w dacie złożenia wniosku o przyznanie prawa do emerytury stosunek pracy był rozwiązany, nie ustala natomiast, czy stosunek pracy był rozwiązany również w dacie wydawania decyzji, a także nie ustala tego, czy po złożeniu wniosku o przyznanie prawa do emerytury ubezpieczony ponownie nawiązał stosunek pracy.

W świetle tak sformułowanego zarzutu ubezpieczony wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku poprzez uwzględnienie jego wniosku z dnia 16 czerwca 2011 roku z przyczyn podanych w uzasadnieniu wniosku oraz o zasądzenie od organu rentowego na jego rzecz kosztów postępowania odwoławczego, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w Płocku z pozostawieniem temu Sądowi rozstrzygnięcia o kosztach postępowania.

W ocenie skarżącego Sąd Okręgowy dokonał niedopuszczalnej wykładni rozszerzającej przepisu art. 184 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS stwierdzając, że ubezpieczony nie może pozostawać w stosunku pracy nie tylko na dzień złożenia wniosku o przyznanie prawa do emerytury, ale także w momencie podejmowania decyzji przez ZUS oraz w chwili wyrokowania w sprawie prowadzonej na skutek odwołania od decyzji ZUS. Tym samym stanowisko Sądu pozostaje w opozycji do stanowiska i praktyki Zakładów Ubezpieczeń Społecznych w Polsce, dla których istotne jest to, czy ubezpieczony nie pozostawał w stosunku pracy na dzień składania wniosku o przyznanie prawa do emerytury. Dalsze działania ubezpieczonego i nawiązywanie przez niego kolejnych stosunków pracy nie są przedmiotem rozważań Zakładów Ubezpieczeń Społecznych oraz czynnikiem wpływającym na wynik sprawy o przyznanie prawa do emerytury. Skarżący wskazał również, że Sąd Okręgowy, koncentrując się na powyższym problemie, pominął w swych rozważaniach kwestię dotyczącą spełnienia pozostałych przesłanek nabycia prawa do emerytury, w tym osiągnięcia przez skarżącego 15. letniego stażu pracy w warunkach szczególnych.

Sąd Apelacyjny Sąd Pracy i Ubezpieczeń społecznych zważył:

Apelacja odnosi swój skutek prowadząc do uchylenia zaskarżonego wyroku i przekazania sprawy Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania.

Zawarty w przepisach przejściowych ustawy z dnia 17 grudnia 1998 roku o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (t.j. Dz.U. z 2009 r., Nr 153, poz. 1227 ze zm.) art. 184 dotyczy tych ubezpieczonych urodzonych po 31 grudnia 1948 roku, którzy w dniu wejścia w życie ustawy (1 stycznia 1999 roku) osiągnęli: 1/ okres zatrudnienia w szczególnych warunkach lub szczególnym charakterze wymagany w przepisach

dotychczasowych do nabycia emerytury w wieku niższym, niż 65 lat w przypadku mężczyzn; 2/ okres składkowy i nieskładkowy, o którym mowa w art. 27 (co najmniej 25 lat dla mężczyzn). Takim ubezpieczonym emerytura przysługuje w przypadku nieprzystąpienia do otwartego funduszu emerytalnego oraz rozwiązania stosunku pracy, w razie bycia pracownikiem.

Prawo do emerytury w obniżonym wieku z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub szczególnym charakterze stanowi w systemie emerytalnym uprawnienie wyjątkowe, związane z ujemnym oddziaływaniem zdrowotnym warunków pracy na pracownika, co uzasadnia przyjęcie wcześniejszego wieku emerytalnego. Zgodnie z § 4 rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 roku w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.) prawo do takiej emerytury nabywa w wieku 60 lat mężczyzna, który przez okres co najmniej 15 lat wykonywał prace w szczególnych warunkach wymienione w wykazie A, stanowiącym załącznik do owego rozporządzenia. Natomiast w myśl § 2 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 roku - okresy pracy uzasadniające prawo do świadczenia emerytalnego to okresy, w których praca w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze wykonywana jest stale i w pełnym wymiarze czasu pracy.

O uprawnieniu do emerytury dla pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub szczególnym charakterze decyduje łączne spełnienie wszystkich warunków określonych prawem oraz stan wykazania tego spełnienia najpóźniej w chwili wyrokowania przez sąd rozpatrujący odwołanie. Ma to związek z deklaracyjnym charakterem decyzji podejmowanych w postępowaniu o emeryturę. Zakres rozpoznania w tych sprawach jest szerszy, niż w sporach o świadczenia, do których prawo jest uzależnione od stwierdzenia niezdolności do pracy i istnienia tego stanu w dacie decyzji. Postępowanie sądowe w sprawie o emeryturę na podstawie art. 184 w zw. z art. 32 ustawy ma charakter odwoławczy, z możliwością zgłoszenia nowych faktów i dowodów niebędących dotychczas przedmiotem postępowania przed organem rentowym np. dowodów z zeznań świadków na okoliczność wykonywania pracy w szczególnych warunkach i te nowe fakty bądź dowody mogą stanowić podstawę orzeczenia sądowego w sporze o prawo do emerytury (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 stycznia 2009r., II UK 148/08, OSNP 2010/15-16/192).

J. M. ukończył 60 lat w dniu 4 czerwca 2011 roku. W dacie wniosku o emeryturę nie pozostawał w zatrudnieniu. Staż ogólny ubezpieczonego w dniu 1 stycznia 1999 roku przekraczał 28 lat. Organ rentowy nie uwzględnił wnioskodawcy, jako stażu pracy w warunkach szczególnych, okresu od kwietnia 1976 roku do końca 1998 roku, potwierdzonego świadectwem wykonywania pracy w warunkach szczególnych, a Sąd Okręgowy uchylił się od poczynienia ustaleń co do charakteru tego zatrudnienia.

W okolicznościach rozpatrywanej sprawy nie sposób odmówić zasadności apelacyjnemu zarzutowi naruszenia prawa materialnego, gdyż Sąd Okręgowy nie ocenił wszystkich przesłanek nabycia prawa do emerytury z art. 184 ust. 1 ustawy emerytalnej, poprzestając jedynie na stwierdzeniu przeszkody uniemożliwiającej mu dalszą analizę, w postaci braku rozwiązania przez skarżącego stosunku pracy na dzień wydania objętej odwołaniem decyzji oraz na etapie procesu. Takie stanowisko byłoby w pełni uprawnione tylko w przypadku, gdyby J. M. występując do ZUS o emeryturę pozostawał w zatrudnieniu i nie rozwiązał swego stosunku pracy w toku postępowania o świadczenie. Przywołane przez Sąd Okręgowy orzecznictwo dotyczy takich właśnie sytuacji faktycznych i Sąd Apelacyjny zapatrywania wyrażone we wskazanych judykatach podziela.

Sąd Okręgowy zupełnie bezzasadnie pominął jednak fakt, że J. M. rozwiązał swój stosunek pracy przed złożeniem wniosku o emeryturę i w dacie wniosku nie był pracownikiem. Tym samym Sąd błędnie uzależnił nabycie przez odwołującego prawa do emerytury od trwałości rozwiązania stosunku pracy. Ustawodawca nie wprowadził wymogu niepodjęcia zatrudnienia po dacie złożenia wniosku o emeryturę i nie uzależnił prawa do emerytury na podstawie art. 184 od konieczności zachowania tego stanu na przyszłość. Samo zaś wyznaczenie chwili, kiedy omawiany warunek rozwiązania stosunku pracy ma wystąpić, nie zostało wprost uregulowane przez ustawodawcę, co stwarza pole do różnorodnych interpretacji przepisu.

Rozpatrując ów problem trzeba mieć przede wszystkim na względzie zasadę naczelną, wynikającą z art. 100 ust. 1 ustawy, iż nabycie prawa do emerytury następuje ex lege z chwilą ziszczenia się przesłanek, nie zaś z mocy decyzji

organu rentowego, która tylko nabycie to potwierdza, a więc nie ma charakteru prawotwórczego, lecz deklaratoryjny. Co za tym idzie decyzja odzwierciedla zaistniały stan, tj. spełnienie warunków nabycia prawa do emerytury, bądź ich niespełnienie i daje temu wyraz rozstrzygając w sposób pozytywny albo negatywny w przedmiocie wniosku o emeryturę. W tym sensie treść wydanej przez organ rentowy decyzji stanowi potwierdzenie nabytych, czy też nie nabytych z mocy prawa, uprawnień. Natomiast wypłata przyznanych świadczeń przysługuje od dnia powstania prawa do emerytury, choć nie może być wcześniejsza od miesiąca, w którym zgłoszono wniosek lub wydano decyzję z urzędu - art. 129 ust. 1 in principio tej ustawy. Zatem dla ustalenia, na podstawie art. 100 ust. 1 ustawy, momentu powstania prawa do świadczenia, dzień złożenia wniosku o emeryturę może mieć znaczenie o tyle, o ile w tej dacie ziściły się już wszystkie przesłanki nabycia prawa do dochodzonego świadczenia. Zgodzić się trzeba z Sądem pierwszej instancji, że w typowych sytuacjach warunki nabycia prawa do emerytury powinny być zrealizowane łącznie najpóźniej w dniu wydania decyzji przez organ rentowy. Jeśli więc w dniu złożenia wniosku o emeryturę na podstawie art. 184 ust. 1 ustawy, ubezpieczony nie rozwiązał stosunku pracy lub nie ukończył wymaganego wieku, ale spełnił te warunki przed wydaniem decyzji, to organ rentowy stwierdzi nabycie prawa do świadczenia - z datą ziszczenia się wszystkich przesłanek, która pokryje się z datą początkową wypłaty emerytury. Dzień złożenia wniosku o emeryturę w takiej sytuacji nie będzie miał żadnego istotnego znaczenia dla określenia punktu nabycia uprawnień (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 9 czerwca 2010r., II UK 54/10, LEX nr 794787, z dnia 10 grudnia 2010r., II UK 157/10, LEX nr 989170).

W rozpatrywanym przypadku zachodzi odwrotne następstwo zdarzeń w czasie, ponieważ J. M. rozwiązał swój stosunek pracy przed złożeniem wniosku o emeryturę, a po upływie dwóch tygodni ponownie się zatrudnił. W tej sytuacji obowiązkiem organu rentowego, jak i Sądu, było zbadanie, czy ubezpieczony spełnił wszystkie wymagane warunki składając wniosek o świadczenie, a więc, czy z mocy prawa nabył prawo do emerytury, o którą wystąpił w dniu 16 czerwca 2011 roku. Obowiązek taki ma swe oparcie także w regule stosowania prawa materialnego z daty wniosku o emeryturę (zob. post. Sądu Najwyższego z dnia 13 grudnia 2010r., I UK 283/10, opubl. L.).

Sumując, zrealizowanie przesłanki rozwiązania stosunku pracy powinno nastąpić raz przed złożeniem wniosku o przyznanie emerytury i jeśli połączone zostanie ze spełnieniem pozostałych warunków, świadczyć będzie o nabyciu prawa do tego świadczenia. Rozwiązanie stosunku pracy po złożeniu wniosku, a przed wydaniem decyzji, także nie stanowi przeszkody do wydania decyzji pozytywnej dla ubezpieczonego, skutkuje tylko „przesunięciem” daty przyznania prawa. Jednorazowość rozwiązania stosunku pracy jest wystarczająca do nabycia prawa do emerytury. Późniejsza zmiana tego stanu, związana z podjęciem zatrudnienia, ze względu na zasadę ochrony praw nabytych nie może wpłynąć na uzyskane już z mocy prawa uprawnienie, które zostaje ucieleśnione w decyzji. Klóciłoby się to również z możliwością podejmowania zatrudnienia przez osoby, które nabyły prawo do emerytury. Z tego też względu, nawet jeśli w dacie wydawania decyzji organ rentowy dostrzeże okoliczność aktualnego pozostawania wnioskodawcy w stosunku pracy, to nie może niekorzystnie rozstrzygnąć wniosku o przyznanie emerytury, jeśli ubezpieczony wykazał już w dacie wniosku spełnienie wszystkich ustawowo wymaganych przesłanek, czyli uzyskał już przedmiotowe uprawnienie ipso iure. Postępowanie odwoławcze również odnosi się do stanu spełnienia przesłanek z mocy prawa, w tym sensie badana jest legalność decyzji. Postawienie wnioskodawcy wymogu pozostawania bez zatrudnienia przez cały czas, od chwili złożenia wniosku do momentu wydania wyroku, nie ma oparcia w ustawie. Sąd Okręgowy tak interpretując prawo materialne dopuścił się jego naruszenia, a w konsekwencji nie rozpoznał istoty sprawy, gdyż uchylił się od zbadania spornej przesłanki stażu pracy J. M. w warunkach szczególnych.

Treść k.p.c. wskazuje na powinność sądu drugiej instancji uchylenia wyroku sądu pierwszej instancji w sytuacjach w przepisach tym określonych. Użyte we wskazanej normie pojęcie "możliwości" uchylenia wyroku nie oznacza swobody sądu drugiej instancji. Należy bowiem mieć na uwadze, że chociaż w myśl k.p.c. postępowanie apelacyjne ma charakter merytoryczny i w tym znaczeniu jest przedłużeniem postępowania przeprowadzonego przed sądem pierwszej instancji, to w procesie kierować się także należy wymogiem instancyjności, o której stanowi Konstytucja RP. Oznacza to, że sąd drugiej instancji nie może zastępować własnym orzeczeniem orzeczenia sądu pierwszej instancji, gdyż mogłoby to doprowadzać do sytuacji, w których sąd odwoławczy orzekałby jako jedna i ostateczna instancja (tak m.in. Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 11 lipca 2007r., III UK 20/07, OSNP 2008/17-18/264).

Mając powyższe na względzie i dochodząc do przekonania, że Sąd Okręgowy nie dokonał w sprawie niezbędnych ustaleń faktycznych co do przedmiotu sporu Sąd Apelacyjny uchylił zaskarżony wyrok i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania na podstawie art. 386 § 4 k.p.c. Rozpatrując sprawę ponownie Sąd pierwszej instancji rozważy celowość dopuszczenia dalszych dowodów i oparciu o całokształt ustalonych okoliczności sprawy dokona ponownej oceny prawidłowości zaskarżonej decyzji oraz zasadności odwołania. W szczególności ustalenia co do charakteru zatrudnienia wnioskodawcy w Przedsiębiorstwie Produkcji (...) S.A. w M. Sąd zamieści w uzasadnieniu swego rozstrzygnięcia, oddając w nim przebieg procesu motywacyjnego w sposób umożliwiający kontrolę instancyjną.

Podstawa rozstrzygnięcia o kosztach postępowania apelacyjnego lokuje się w treści art. 108 § 2 k.p.c.

Przewodnicząca: Sędziowie: